

Valtion liikuntaneuvoston lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/25987/2023

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Esityksessä ehdotettaisiin säädettäväksi uusi tartuntatautilaki.

Tartuntatautilainsäädännön kokonaisuudistuksen tavoitteena on vahvistaa kansallista kykyä torjua tartuntatauteja tehokkaasti ja oikea-aikaisesti. Tavoitteena on sekä vastata päivittäisen tartuntatautien torjuntatyön tarpeisiin että mahdollistaa nopea reagointi ja riittävät toimivaltuudet paikallisten ja laajojen epidemioiden sekä pandemioiden torjumiseksi. Tartuntatautilainsäädännön uudistuksen keskeisenä tavoitteena on ehkäistä ja torjua tartuntatauteja ja niistä yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Tavoitteena on mahdollistaa joustava ja riskiperusteinen torjuntakeinojen käyttö perusoikeudet huomioiden.

Tausta

Tartuntataudit aiheuttavat merkittävää sairastavuutta ja kuolleisuutta niin Suomessa kuin kansainvälistikin. Lisäksi ne aiheuttavat mittavia tuotannon menetyksiä muun muassa työstä poissaolojen vuoksi, joten niiden torjunta on myös taloudellisesti perusteltua. Tartuntatautiepidemioiden leviämisen ehkäisemiseksi tehtävät välttämättömät toimet saattavat häiritä vakavasti yhteiskunnan toimintaa. Vakavia häiriöitä syntyy kuitenkin myös silloin, jos esimerkiksi merkittävä osa työvoimasta olisi yhtä aikaa sairaana, tai jos merkittävä määrä jonkin avainhenkilö ryhmän, esimerkiksi terveydenhuollon henkilöstöstä sairastuisi samaan aikaan.

Tartuntatautilaki uudistettiin edellisen kerran kokonaisuudessaan vuonna 2016 (1227/2016, HE 13/2016 vp) ja uutta lainsäädäntöä alettiin soveltaa 1.3.2017 lähtien. Covid-19-pandemian aikana tartuntatautilakiin jouduttiin tekemään useita väliaikaisia muutoksia, sillä voimassa ollut lainsäädäntö ei tarjonnut riittäviä toimivaltuuksia pandemian hallinnalle.

Covid-19-pandemiasta saatujen kokemusten lisäksi tartuntatautilaissa on havaittu myös muita muutostarpeita. Ne johtuvat globaalien toimintaympäristön muutoksista, mahdollisten uusien pandemioiden vaikutuksista, tavoitteesta minimoida epidemioiden mahdollisia yhteiskunnallisia vaikutuksia, kansainvälisistä sopimuksista sekä erityisesti tarpeesta sovittaa yhteen EU-lainsäädäntö kansallisen lainsäädännön kanssa.

Tartuntatautilain uudistamisen välttämättömyyteen ovat kiinnittäneet huomiota sekä eduskunta, ylimmät laillisuusvalvojat että lakia soveltavat tahot. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on tartuntatautilain covid-19-pandemian hallintaa koskevien väliaikaisten säännösten käsittelyn yhteydessä korostanut tarvetta tartuntatautilainsäädännön uudistukselle. Oikeuskansleri on useaan otteeseen tuonut esille tarpeen tartuntatautilainsäädännön uudistukselle sekä pandemiasääntelyn tarpeellisuudelle.

Oikeuskansleri toteaa vuosikertomuksessaan vuodelta 2020, että tartuntatautilakiin tulisi valmistella säännökset esimerkiksi siitä, miten yksityinen elinkeinotoiminta voidaan tasapainottaa yhteen perusoikeuden terveyteen ja sen suojeluun sekä väestön terveyden suojelun edellyttämien tartuntatautien torjunnan ja leviämisen estämisen kanssa.¹

Covid-19-pandemian osalta kritisoitiin sitä, että erilaisten toimenpiteiden vaikutuksia muuhun kuin koronavirusepidemian hoitoon ei arvioitu riittävän hyvin. Koronarajoituksia ja -suosituksia asetettiin ilman, että analysoitiin laaja-alaisesti niiden seurauksia esimerkiksi kansanterveydelle ja hyvinvoinnille sekä väestön liikkumiselle ja liikunnan harrastamiselle.²

Covid-19-pandemian aikana eri väestöryhmien liikkuminen väheni. Esimerkiksi lasten ja nuorten osalta liikkuminen väheni merkittävästi. Ero kahden vuoden takaiseen tilanteeseen oli jopa kymmeniä prosentteja. Muutosta vaikuttavat selittävän erityisesti koulu- ja koulumatkaliikunnan vähentyminen. Nuorilla pandemia näytti lisänneen liikkumisen polarisaatiota, eli nuorten jakautumista liikunnallisesti aktiivisiin ja vähän liikkuviin. Toimintarajoitteita kokevilla nuorilla liikkuminen vähentyi muita yleisemmin.³

Covid-19-pandemia vähensi myös ikääntyneiden liikkumista kodin ulkopuolella ja lisäsi yksinäisyyttä. Liikkuminen kodin ulkopuolella väheni 79 prosentilla ikääntyneistä. Toimintakyvyltään jo lähtökohtaisesti heikompien ikääntyneiden liikkumisen vähentyminen ja elinpiirin pienentyminen ennustavat tutkimusten mukaan terveyden heikentymistä ja toimintakyvyn laskua.⁴

Perustuslakivaliokunta edellytti Covid-19-pandemian yhteydessä erilaisten rajoitusten ja toimivaltuuksien käytön kokonaishyötyjen ja -haittojen systemaattista arviointia perusoikeusnäkökulmasta sekä kunkin toimivaltuuden välttämättömyyden arviointia ja niiden asiallisen, aineellisen ja ajallisen soveltamisalan tarkastelua (mm. PeVM 9/2020 vp, PeVM 11/2020 vp, PeVM 17/2020 vp, s. 4).

Myös valtion liikuntaneuvosto on todennut kannanotossaan 27.4.2022, että jatkossa vastaavanlaisten kriisien kuin Covid-19-pandemian ja niihin liittyvien erilaisten rajoitusten kohdalla tulee pystyä paremmin arvioimaan rajoitusten vaikutuksia ja ovatko rajoitukset mahdollisten haittojen arvoisia. Tämä edellyttää riittävää tietopohjaa erilaisten (rajoitus)toimenpiteiden vaikutuksista väestön liikkumiseen ja liikuntaan sekä liikunta- ja liikkumisvaikutusten arvioinnin tekemistä eri hallinnonalojen valmistelussa ja päätöksenteossa.⁵

Tärkeää on myös tukea liikkumista ja liikunnan harrastamista kriisiaikoina, sillä liikunnalla voi olla merkittäviä hyötyjä erilaisista kriiseistä selviytymisessä. Liikunnalla on tärkeä merkitys kriiseissä muun muassa terveyshaittojen vähentämisessä, masennuksen ja ahdistuksen ehkäisyssä sekä ylipäänsä resilienssin kasvattamisessa erilaisten poikkeusolojen ja kriisien kohtaamisessa.³

Valtion liikuntaneuvoston lausunto

- 1. Valtion liikuntaneuvosto edellyttää, että tartuntatautilain valmistelussa ja sen nojalla tehtävissä päätöksissä huomioidaan liikuntaan ja liikkumiseen kohdistuvat vaikutukset nykyistä selvästi laaja-alaisemmin. Rajoitustoimien vaikutuksia ei tule tarkastella ainoastaan liikunta-alan yritysten näkökulmasta, vaan myös liikunta- ja urheiluseurojen sekä muiden liikuntaa ja liikkumista edistävien toimijoiden toimintaedellytykset on otettava huomioon.**

Tartuntalakiyöryhmän esityksen mukaan erilaisilla rajoitustoimilla asiakasmäärän rajoittamisesta tilojen tilapäiseen sulkemiseen voivat aiheuttaa merkittäviä tulonmenetyksiä esi-

merkiksi liikunta- ja kulttuurialoille, ravintoloille ja matkailuyrityksille. Valtion liikuntaneuvosto pitää tärkeänä, että esityksessä on huomioitu rajoitusten mahdolliset vaikutukset liikunta-alan yrityksille. On kuitenkin olennaista huomioida, että rajoitustoimista johtuvat tulonmenetykset koskettavat liikunta-alan toimijoita laaja-alaisesti, kuten liikunta- ja urheilu-seuroja, ei pelkästään liikunta-alan yrityksiä. Esimerkiksi Covid-19-pandemian rajoitukset vaikeuttivat merkittävästi liikunta-alan yritysten toimintaan. Yrityksistä lähes 80 % kertoi kohdanneensa vaikeuksia tai vakavia toimintaa uhkaavia vaikeuksia. Monilla alan yrityksillä rajoitukset keskeyttivät toiminnan kokonaan. Liikunta-alan yritysten tilanne näyttäytyi monelta osin heikommalta kuin yritysten tilanne keskimäärin.⁶

Hallituksen esityksen pykälässä **67 §**. *Olosuhteet karanteenin ja eristämisen aikana* säädetäisiin voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaavasti olosuhteista karanteenin ja eristämisen aikana. Sääntelyllä turvattaisiin osaltaan karanteeniin tai eristykseen määrätyn henkilön oikeuksien toteutumista. Pykälän mukaan henkilön oikeuksia ei saisi tarpeettomasti rajoittaa. Tässä on huomioitu myös terveydentilan mahdollistama liikunta toimintayksikön ulkopuolella tavalla, joka ei aiheuta tartuntavaaraa muille.

- 2. Valtion liikuntaneuvosto pitää välttämättömänä, että liikkumisen mahdollisuudet turvataan myös karanteenin ja eristyksen aikana terveydentilan sallimissa rajoissa. Liikkumista ei tule rajoittaa enempää kuin tartuntataudin torjuminen edellyttää, ja turvallinen liikkuminen tulee mahdollistaa tavalla, joka ei aiheuta tartuntavaaraa muille.** Tällä tavoin voidaan ennaltaehkäistä pitkä aikaisesta fyysisestä inaktiivisuudesta aiheutuvaa toimintakyvyn heikkenemistä, joilla on myös pitkällä aikavälillä merkittäviä kansantaloudellisia vaikutuksia.
- 3. Valtion liikuntaneuvosto korostaa liikunnan merkitystä henkisen hyvinvoinnin ja mielen-terveyden tukemisessa kuormittavissa ja stressaavissa olosuhteissa. Rajoitustoimia valmisteltaessa on tunnistettava, että liikkumisen mahdollisuuksien kaventuminen voi lisätä mielen-terveyden ongelmia ja heikentää väestön hyvinvointia.** Liikunnalla ja liikkumisella voidaan tutkitusti edistää mielen-terveyttä ja vähentää masennusoireita. Liikkumisen ja liikunnan harrastaminen on mahdollista järjestää turvallisesti tartuntalainmukaiset erityistoi-
menpiteet huomioiden.
- 4. Valtion liikuntaneuvosto painottaa fyysisen aktiivisuuden merkitystä väestön toimintakyvyn, terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä myös kriisi- ja poikkeusoloissa. Pitkittynyt fyysinen inaktiivisuus lisää riskiä toimintakyvyn heikkenemiseen, sairastavuuteen ja pitkäaikaisiin kansanterveydellisiin sekä kansantaloudellisiin kustannuksiin, minkä vuoksi liikkumisen edellytysten turvaaminen on keskeinen osa yhteiskunnan kriisinsietokykyä.**

Valmiuslakityöryhmän mietinnön mukaan tietyillä toimivaltuuksilla, esimerkiksi liikkumis- ja oleskelurajoituksilla, voi olla vaikutuksia esimerkiksi ihmisten harrastusmahdollisuuksiin. Valtion liikuntaneuvosto pitää hyvänä, että mietinnössä on tunnistettu harrastusmahdollisuuksien rajoitusten kielteiset vaikutukset kansanterveyteen. Valtion liikuntaneuvosto nostaa samalla esiin, että liikkumis- ja oleskelurajoituksilla on harrastusmahdollisuuksien ja kansanterveyden heikkenemisen lisäksi paljon laaja-alaisemmin vaikutuksia koko väestön

arkiliikkumiseen ja liikuntaan, kuten opetuksen järjestämiseen ja siten liikunnanopetukseen sekä koulumatkojen kulkemiseen.

- 5. Valtion liikuntaneuvosto korostaa, että lainvalmistelussa on toteutettava lainvalmistelun arviointiohjeen mukainen, systemaattinen ja riittävän kattava liikunta- ja liikkumisvaikutusten arviointi erityisesti vakavien tartuntatautiepidemioiden ja poikkeusolojen tilanteissa. Arviointi tulee kytkeä osaksi päätöksentekoa, jotta rajoitustoimet ovat oikea-aikaisia, oikeasuhtaisia ja kokonaisvaikutuksiltaan kestäviä.**

Valtion liikuntaneuvosto näkee merkittävänä puutteena, että tartuntatautilakityöryhmän mietinnössä ei ole arvioitu lainvalmistelun arviointiohjeen⁷ mukaisesti, riittävän laaja-alaisesti uuden lakiehdotuksen vaikutuksia liikuntaan ja liikkumiseen. Tartuntatautilakimietinnössä ei ole myöskään tunnistettu tarvetta tehdä liikunta- ja liikkumisvaikutusten arviointia osana lain valmistelua ja päätöksentekoa vakavien tartuntatautiepidemioiden aikana, vaikka pandemian aikaisilla mahdollisilla poikkeusolojen rajoituksilla on merkittäviä vaikutuksia ihmisten liikuntaan ja liikkumiseen sekä liikuntaa ja liikkumista edistävien toimijoiden toimintaedellytyksiin. Liikunta- ja liikkumisvaikutusten arviointi tarjoaisi osaltaan edellytyksiä tehdä poikkeusolojen hallitsemiseksi oikea-aikaisia ja oikeanmittaisia päätöksiä, joiden avulla selviydytään paremmin poikkeusoloista kuin myös vähennetään niiden aiheuttamia vaikutuksia, kuten vaikutuksia väestön terveyteen, toimintakykyyn ja hyvinvointiin.

- 6. Valtion liikuntaneuvosto esittää, että Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos toteuttavat selvityksen Covid-19 pandemian aikana tehtyjen rajoitustoimien vaikutuksista** (mukaan lukien pitkäaikaiset vaikutukset), tarkoituksenmukaisuudesta ja tarpeellisuudesta taudin leviämisen ehkäisemiseksi. Selvityksessä tulisi huomioida myös rajoitustoimien vaikutukset liikuntaan, liikkumiseen sekä fyysisen toimintakyvyn ylläpitämiseen.

Timo Heinonen
puheenjohtaja
valtion liikuntaneuvosto

Toni Piispanen
pääsihteeri
valtion liikuntaneuvosto

Valtion liikuntaneuvoston liikuntalaissa (390/2015) määriteltynä tehtävänä on käsitellä liikunnan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja erityisesti arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella, tehdä aloitteita ja esityksiä liikunnan kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja toimialansa liikuntamäärärahojen käytöstä.

Lähteet

¹ Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2020. Saatavana verkossa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_17+2021.pdf.

² THL:n Mika Salminen arvostelee koronakriisin hoitoa: Johtoa ei olisi pitänyt keskittää STM:lle ja tavoite vähentää tartuntatapauksia rokotteilla oli virhe. Helsingin Sanomat 5.2.2022.

³ Marko Kantomaa (toim.): Koronapandemian vaikutukset väestön liikuntaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2020:2.

⁴ Minna-Liisa Luoma, Sari Kehusmaa ja Johanna Edgren: Ikääntyneet. Teoksessa Laura Kestilä ym. (toim.): Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2022. Raportti 4 / 2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

⁵ Valtion liikuntaneuvoston kannanotto: Liikkuminen ja liikunta tarvitsevat erityistä tukea korona-ajan jälkeen. Valtion liikuntaneuvosto 27.4.2022. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/lausunnot-ja-julkaisut/kannanotto-liikkuminen-ja-liikunta-tarvitsevat-erityista-tukea-korona-ajan-jalkeen/>

⁶ Koronapandemian akuutit vaikutukset liikuntatoimialaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2020:1.

⁷ Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje. Valtioneuvoston julkaisu 2022:66.